

עד מות כהן הגדול הרב מואיז נבון

במדבר פרק לה (א) ... (ו) ואת הערים אשר תתנו ללוים את **שש ערי המקלט אשר תתנו לנס שמה הרצח ועליהם תתנו ארבעים ושתים עיר**: ... פ (ט) וידבר יקוק אל משה לאמר: (י) דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם כי אתם עברים את הירדן ארצה כנען: (יא) והקרייתם לכם ערים ערי מקלט תהיינה לכם ונס שמה רצח מכה נפש בשגגה: (יב) והיו לכם הערים למקלט מגואל ולא ימות הרצח עד עמדו לפני העדה למשפט: (יג) והערים אשר תתנו שש ערי מקלט תהיינה לכם: (יד) את שלש הערים תתנו מעבר לירדן ואת שלש הערים תתנו בארץ כנען ערי מקלט תהיינה: (טו) לבני ישראל ולגר ולתושב בתוכם תהיינה שש הערים האלה למקלט לנוס שמה כל מכה נפש בשגגה:

רמב"ם הלכות רוצח ושמירת הנפש פרק ו

הלכה א - שלשה הם ההורגים בלא כוונה,
הלכה ב – [1] יש הורג בשגגה והעלמה גמורה וזהו שנאמר בו + שמות כ"א י"ג+ "ואשר לא צדה" ודינו שיגלה לערי מקלט וינצל כמו שביארנו.
הלכה ג – [2] ויש הורג בשגגה ותהיה השגגה קרובה לאונס והוא שיארע במיתת זה מאורע פלא שאינו מצוי ברוב מאורעות בני אדם ודינו שהוא פטור מן הגלות ואם הרגו גואל הדם נהרג עליו.
הלכה ד – [3] ויש הורג בשגגה ותהיה השגגה קרובה לזדון והוא שיהיה בדבר כמו פשיעה או שהיה לו להזהר ולא נזהר, ודינו שאינו גולה, מפני שעונו חמור אין גלות מכפרת לו ואין ערי מקלט קולטות אותו שאינן קולטות אלא המחוייב גלות בלבד. לפיכך אם מצאו גואל הדם בכל מקום והרגו פטור.

(טז) ואם בכלי ברזל הכהו וימת רצח הוא מות יומת הרצח: (יז) ואם באבן יד אשר ימות בה הכהו וימת רצח הוא מות יומת הרצח: (יח) או בכלי עץ יד אשר ימות בו הכהו וימת רצח הוא מות יומת הרצח: (יט) **גאל הדם** הוא ימית את הרצח בפגעו בו הוא ימתנו: (כ) ואם בשנאה יהדפו או השליך עליו בצדיה וימת: (כא) או באיבה הכהו בידו וימת מות יומת המכה רצח הוא **גאל הדם** ימית את הרצח בפגעו בו:

(כב) ואם בפתע בלא איבה הדפו או השליך עליו כל כלי בלא צדיה: (כג) או בכל אבן אשר ימות בה בלא ראות ויפל עליו וימת והוא לא אויב לו ולא מבקש רעתו: (כד) ושפטו העדה בין המכה ובין **גאל הדם** על המשפטים האלה: (כה) והצילו העדה את הרצח מיד **גאל הדם** והשיבו אתו העדה אל עיר מקלטו אשר נס שמה (1) וישב בה עד מות הכהן הגדול אשר משח אתו בשמן הקדש: (כו) ואם יצא ויצא הרצח את גבול עיר מקלטו אשר נוס שמה: (כז) ומצא אתו **גאל הדם** מחוץ לגבול עיר מקלטו ורצח **גאל הדם** את הרצח אין לו דם: (כח) **כי בעיר מקלטו ישב עד מות הכהן הגדול** (3) **ואחרי מות הכהן הגדול** ישוב הרצח אל ארץ אחרת: (כט) והיו אלה לכם לחקת משפט לדרתיכם בכל מושבתים:

(ל) כל מכה נפש לפי עדים ירצח את הרצח ועד אחד לא יענה בנפש למות: (לא) ולא תקחו כפר לנפש רצח אשר הוא רשע למות כי מות יומת: (לב) ולא תקחו כפר לנוס אל עיר מקלטו (4) לשוב לשבת בארץ עד מות הכהן:

תלמוד בבלי מסכת מכות דף יא עמוד א

מתני'. אחד משוח בשמן המשחה, ואחד המרובה בבגדים, ואחד שעבר ממשיחותו - מחזירין את הרוצח; רבי יהודה אומר: אף משוח מלחמה מחזיר את הרוצח. לפיכך, אימותיהן של כהנים מספקות להן מחיה וכסות, כדי שלא יתפללו על בניהם שימותו.
גמ'. מנא הני מילי? אמר רב כהנא, דאמר קרא: (1) + במדבר ל"ה+ וישב בה עד מות הכהן הגדול, וכתוב: (2) + במדבר ל"ה+ כי בעיר מקלטו ישב עד מות הכהן הגדול, וכתוב: (3) + במדבר ל"ה+ ואחרי מות הכהן הגדול. (4) ור' יהודה? כתיב קרא אחרינא: + במדבר ל"ה+ לשוב לשבת בארץ עד מות הכהן (וגו'). ואידך? מדלא כתיב הגדול, חד מהנד הוא.

רמב"ם הלכות רוצח ושמירת הנפש פרק ז

הלכה ט - (1) אחד כהן גדול המשוח בשמן המשחה (2) ואחד המרובה בבגדים (3) ואחד הכהן הגדול העובד (4) ואחד הכהן שעבר - כל אחד מארבעתן שמת מחזיר את הרוצח, אבל משוח מלחמה אינו מחזיר מפני שהוא ככהן הדיוט.

הלכה י - רוצח שנגמר דינו לגלות ולא היה שם כהן גדול [רש"י (מכות יא):] שלא מינו אחר תחתיו עד שנגמר דינו של זה לגלות, וההורג כהן גדול ולא היה שם כהן גדול אחר, וכהן גדול שהרג ולא היה שם כהן גדול אחר, הרי אלו גולין ואינן יוצאין מעיר מקלט לעולם.
הלכה יא - נגמר דינו לגלות ואחר כך מת הכהן הגדול קודם שיגלה הרוצח הרי זה פטור מן הגלות, ואם עד שלא נגמר דינו מת הכהן הגדול ומינו כהן אחר תחתיו ואחר כך נגמר דינו הרי זה חוזר במיתתו של שני שנגמר דינו בפניו.

תלמוד בבלי מסכת מכות דף יא עמוד ב

גמ'. [משנגמר דינו מת כ"ג - ה"ז אינו גולה] מ"ט: אמר אביי: ק"ו, ומה מי שגלה כבר יצא עכשיו, מי שלא גלה אינו דין שלא יגלה. ודלמא האי דגלה איכפר ליה, האי דלא גלה לא! **מידי גלות קא מכפרא? מיתת כהן הוא דמכפרא!**

(לג) ולא תחניפו את הארץ אשר אתם בה כי תדם הוא יחניף את הארץ ולא יכפר נוליושיבי הארץ לא יכופר – חזקונין לדם אשר שפך בה כי אם בדם שפכו: (לד) ולא תטמא את הארץ אשר אתם ישבים בה אשר אני שכן בתוכה כי אני יקוק שכן בתוך בני ישראל: פ

רמב"ן במדבר פרשת מסעי פרק לה פסוק לג

(לג) ולא תחניפו את הארץ - ... וענין החנופה הוא הנאמר בקללות (דברים כח לח - מ), זרע רב תוציא השדה ומעט תאסוף, כרמים תטע ועבדת ויין לא תשתה, זיתים יהיו לך ושמן לא תסוך, כל עצך ופרי אדמתך יירש הצלצל. כי כל חנופה עשות הפך הנראה והנדמה לעינים, והוא עונש בארץ...:

רש"י הירש במדבר פרשת מסעי פרק לה פסוק לג

(לג) ולא - תחניפו וגו'. משמעות "חנף" היא ברורה באיוב ובמשלי: מי שפיו ולבו אינם שוים; כלפי חוץ הוא מציג הופעה אחרת - טובה יותר - שאיננה מתאימה למהותו הפנימית... ולא - תחניפו את - הארץ; אם תסבלו רצח במזיד והריגה בשוגג, הרי אתם "מחניפים" את הארץ, ... תהפכו אותה ל"חנפה". הארץ תאכזב את הציפיות שהייתם רשאים לתלות בה; היא תעצור את הברכה שהייתה ראויה לצאת ממנה:

... חברת אדם, שדם בניה איננו קדוש לה' ואיננה דורשת דם אדם שנשפך - חברה זו מפירה את התנאי שהוא היסוד למתנת הארץ; היא מאכזבת את הציפיות שהארץ תולה בה כאשר היא נותנת לה את כוחה; היא נעשית "חנפה" כלפי ארצה וחוזרת והופכת את הארץ ל"חנפה" כלפיה:

בראשית פרק ג (יז) ולאדם אמר כי שמעת לקול אשפתך ותאכל מן העץ אשר צויתך לאמר לא תאכל מפניו ארוחה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה כל ימי חייך: (יח) וקוץ ודורדר תצמיח לך ואכלת את עשב השדה:

בראשית פרק ד ... (י) ויאמר מה עשית קול דמי אחיד צעקים אלי מן האדמה: (יא) ועתה ארוך אתה מן האדמה אשר פצתה את פיה לקחת את דמי אחיד מידך: (יב) כי תעבד את האדמה לא תסוף תת פחה לך נע ונד תהיה בארץ:

רש"י הירש בראשית פרשת בראשית פרק ד

(י) בפסוקים אלה (י - יב) מתחלפת "אדמה" עם "ארץ" - בניגוד חריף של הוראה. הארץ ארוסה לאדם, למען יחיה בה חיים קדושים, ועל שם כך היא קרויה "אדמה". אך אין הארץ "אדמה" לאדם, אלא אם כן ישמור על זכויות רעהו. אין "אדמה" לרוצח. הארץ תובעת בתורת "אדמה" לעשות דין ברצח. (יא) ועתה ארוך אתה. אין הקדוש ברוך הוא נזקק לדיןך; הנה אתה נדון ועומד, **שכן כל עולם האדמה מתקומם כנגדך**. דינך חרוץ בצעקת דמי אחיד.

... "חנופה" זו תעבור מן הארץ רק אם חברת האדם תדרוש את הדם שנשפך; עליה לייצג את האדם שנקפד פתיל חייו והרוצח ישלם על הרצח בחייו, שהרי בעצם הרצח כבר קיפח את זכותו לחיות. שכן שופכי דמים אין להם דמים וכבר ניטלה זכות קיומם. המשך חייו של רוצח במזיד הוא ניאוף למעלתו היתירה של האדם והוא מפר את החוזה שקיומו הוא תנאי לירושת ארץ, שהרי תנאי התנה הקדוש ברוך הוא עם האדם כאשר מסר לו את תבל ארצו, ותנאי התנה עם ישראל כאשר הנחיל אותם את ארץ אחוזתם.

כאשר הרשה ה' לנח ולבניו להציג את רגלם על הארץ, מסר להם את הארץ מחדש והשליט אותם על עולם הצומח והחי. באותה שעה הכריז:

בראשית פרק ט (ה) ואף את דמכם לנפשותיכם אדרש מיד כל חיה אדרשנו ומיד האדם מיד איש אחיו אדרש את נפש האדם: (ו) **שפך דם האדם באדם דמו ישפך כי בצלם אלהים עשה את האדם**:

וכך הורה בהכרזה זו: מעלה יתירה נודעת לאדם שנברא בצלם אלהים וההכרה במעלה זו היא התנאי היסודי למתנת הארץ ולשלטון האדם בעולם. וכאשר מסר ה' לישראל את הארץ למען יתברכו ויתפתחו בה ויקיימו בה את תורתו, הוא חזר והכריז: "ולארץ לא - יכפר לדם אשר שפך - בה כי - אם בדם שפכו". בהכרזה זו הוא חידש את היסוד של מעלת האדם ותלה בו את ירושת הארץ וברכתה; ועוד הרחיב את היסוד הזה על ידי מוסד הכפרה על רצח בשגגה.

~ כפרת הכהן ~

ויקרא פרק ד... (ב) דָּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר נֶפֶשׁ כִּי תַחֲטָא בְשִׁגְגָה מִכָּל מִצְוֹת יְקֻקֵּךְ אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ וְעָשָׂה מֵאֲחַת מֵהֵנָּה : ... (ה) וְלָקַח הַכֹּהֵן הַמְּשִׁיחַ מִדָּם הַפָּר וְהֵבִיא אֹתוֹ אֶל אֹהֶל מוֹעֵד : ...

רש"י הירש ויקרא פרק ד

אולם אין אדם מביא קרבן על חטאו, אלא אם כן תחילתו וסופו בשגגה (עיי' שבת קב ע"א). שהרי זו משמעות לשון הכתוב כאן: "נפש כי - תחטא": ... **החטא [בזדון] הוא מחוץ לתחום כפרת הקרבנות**. ... **השוגג חוטא מתוך קלות דעת**. היה זה מחובתו לדאוג לכך, שמעשיו יהיו על פי שורת הדין; אך הוא לא התייחס לחובה זו בכל כובד הראש הראוי; בשעת שגגתו לא היה "חרד על דבר ה'" (עיי' ישעיה סו, ב). חוסר הדאגה לכשרות המעשים הוא החטא שביסוד כל שגגה; הוא ה"פשע" המצוי בכל "חטא" - וכלשון הכתוב: "ומפשעיהם לכל - חטאתם" (להלן טז, טז). ...

תלמוד בבלי מסכת מועד קטן דף כח עמוד א

אמר רבי אמי: למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה - לומר לך: מה פרה אדומה מכפרת - אף מיתתן של צדיקים מכפרת. אמר רבי אלעזר: למה נסמכה מיתת אהרן לבגדי כהונה? - מה בגדי כהונה מכפרין - אף מיתתן של צדיקים מכפרת.

אבן עזרא במדבר פרק לה: כה

עד מות הכהן הגדול, כי הוא יכפר בעד ישראל, וזה המאורע אירע בימיו:

R. Soloveitchik, On Repentance, p59-60.

Sin, as it were, removes the divine halo from one's head, impairing his spiritual integrity... It is a "metaphysical" corruption of the human personality, of the divine image [*tzelem Elokim*] of man.

רש"י הירש בראשית פרק ט פסוק ו

בית דין מכין ועונשין על פי דין תורה; אולם, תכלית העונש איננה להרתיע [deterrence] ולא להשיב לרשע כגמולו [retributive]; ... לדעת חכמינו, כל עונש הוא **כפרה**, ...

מדרש תנחומא (ורשא) פרשת וישלח סימן ט

א"ר פנחס הכהן בר חמא אין הקדוש ברוך הוא חפץ לחייב בריה אלא מבקש שיתפללו בריות לפניו ויקבלם, א"ר יצחק עכשיו אין לנו לא נביא לא כהן לא קרבן לא מקדש לא בזבח /מזבח/ מי מכפר עלינו אף על פי שחרב בית המקדש לא נשתייר בידינו אלא התפלה הזו לפיכך ה' שמעה ה' סלחה וגוי' (דניאל ט), ...